

Dienstencheques

J.A. Knigge en M. Rijnbout*

Op dit moment staat de dienstencheque als arbeidsmarktinstrument volop in de belangstelling. De meningen over dit instrument lopen nogal uiteen. Bepaalde varianten van de dienstencheque kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het verminderen van de werkloosheid. Keerzijde is dat deze varianten de nodige verplichtingen met zich brengen voor de deelnemers aan dit stelsel.

Het aanhoudende grootschalige werkloosheidsprobleem in Nederland en andere westerse landen heeft geleid tot de erkenning dat initiatieven op vergelijkbare schaal nodig zijn om in deze situatie verandering te brengen. De vraag naar arbeid blijft onvoldoende om de bestaande en nog steeds groeiende groep van werklozen van werk te voorzien. Vooral in het onderste segment van de arbeidsmarkt doet zich een sterke discrepantie tussen de vraag naar en het aanbod van arbeid voor. Dit vraagt om gedegen onderzoek naar de structurele problemen aan de onderkant van de arbeidsmarkt en om de ontwikkeling van nieuwe en creatieve oplossingen.

De dienstencheque (of zoals deze in de media al genoemd is de 'banenbon') is mogelijk zo'n oplossing. Met de dienstencheque wordt beoogd voor specifieke diensten (bij voorbeeld op het terrein van de zogenaamde persoonlijke dienstverlening) een formele markt te ontwikkelen, waar deze activiteiten nu veelal in de informele sfeer worden verricht.

Inmiddels heeft de dienstencheque ook de aandacht getrokken van beleidsmakers. Onlangs is minister Melkert van SZW met het plan gekomen om experimenten uit te voeren met dienstencheques¹. Ook door anderen, zoals het VNO/NCW en de Britse econoom Snower zijn voorstellen op dit terrein gedaan².

Het EIM heeft onlangs voor de Europese Commissie een onderzoek naar de dienstencheques verricht³. Aanleiding was de vermelding van dit instrument in het Witboek voor de aanpak van de omvangrijke werkloosheid in de Europese Unie⁴. Doel van het onderzoek was om diverse varianten van dienstencheques te ontwikkelen en de kenmerken daarvan te identificeren. Deze varianten dienden vervolgens op hun potentie voor werkloosheidsbestrijding te worden onderzocht. In gesprekken met onafhankelijke deskundigen en diverse maatschappelijke organisaties zijn de varianten getoetst op het maatschappelijke draagvlak.

Doel en typering van dienstencheques

De dienstencheque kan gezien worden als een betaalmiddel voor specifiek omschreven diensten, met name in de sfeer van de persoonlijke dienstverle-

ning. Deze diensten worden tegen een aantrekkelijke prijs aangeboden. De dienstencheque dient een bijdrage te leveren aan het realiseren van twee doelen, te weten:

- het scheppen van werkgelegenheid (in de dienstensector);
- het creëren van markten voor diensten die maatschappelijk nuttig worden geacht, maar waarvoor geen goed functionerende markt bestaat.

Door verschillende ontwikkelingen in de Europese landen is de behoefte aan dienstverlening enorm gegroeid: de vergrijzing van de bevolking, de groei van het aantal huishoudens met twee verdieners, de toenemende individualisering, het verdwijnen van traditionele buurtverbanden, enzovoort. Het gaat hierbij veelal om diensten in de sfeer van persoonlijke dienstverlening. Dit zijn diensten die verleend worden aan individuen of huishoudens, dichtbij het huis.

De behoefte aan persoonlijke dienstverlening wordt echter op dit moment veelal niet omgezet in uitbesteding van deze diensten. Naast de zware lasten die op arbeid drukken wordt het functioneren van deze markt belemmerd door het ontbreken van een traditie in het gebruik maken en verrichten van persoonlijke dienstverlening en de 'feodale bijmaak' die hieraan kleefte in de opvatting van veel Europese burgers. Het feit dat in veel gevallen voor het verlenen van deze diensten weinig opleiding en vaardigheid vereist is, draagt nog bij aan deze opvatting. Het

* Senior onderzoeker resp. stagiaire bij EIM/Arbeidsvraagstukken. De laatste heeft een belangrijke bijdrage aan het onderzoek geleverd door het verrichten van het veldwerk. De auteurs danken L.H.M. Bosch en A.F.M. Nijssen voor hun commentaar op een eerdere versie.

1. Plan Melkert voor inzet werklozen, *het Financieele Dagblad*, 28 februari 1995.

2. Werkgevers op de bres voor 600.000-banenplan, *het Financieele Dagblad*, 19 oktober 1994.

3. J.A. Knigge en M.J. Rijnbout, *De dienstencheque, een onderzoek naar werkgelegenheidspotentie en haalbaarheid van de dienstencheque in Nederland*, EIM/Arbeidsvraagstukken, mei 1995.

4. Europese Commissie, *Witboek groei, concurrentievermogen en werkgelegenheid*, 1993.

stimuleren van een markt voor deze diensten is een reële mogelijkheid om werkgelegenheid te creëren voor de 'harde kern' van langdurig werklozen.

De dienstencheque als beleidsinstrument heeft een aantal kenmerken:

- de dienstencheque creëert werkgelegenheid, in het bijzonder voor laaggeschoolden;
- de diensten betreffen vormen van persoonlijke dienstverlening, die nu (als witte diensten uitgevoerd) niet van de grond komen;
- de cheque kent een keuzevrijheid: de besteder kan de cheque aan verschillende diensten uitgeven;
- de prijs van de dienst ligt substantieel lager dan de huidige witte prijs;
- de cheque dient diensten te professionaliseren, zodat hier voor een markt kan ontstaan.

Varianten van de dienstencheque

Bij de vormgeving van de dienstencheque is een aantal terugkerende elementen te ontdekken. Deze vormen de 'bouwstenen' van de dienstencheque:

1. voor welke diensten is de dienstencheque bestemd?
2. wie besteedt de cheque?
3. wie levert de diensten?
4. welke vormaspecten kunnen worden onderscheiden?

In nevenstaand schema worden al deze elementen ('diensten', 'besteders', 'dienstverleners' en 'vormaspecten') met een aantal voorbeelden geïllustreerd.

In het kader van ons onderzoek zijn vier varianten van dienstencheques ontwikkeld, die overeenkomen met de verschillende invalshoeken die met betrekking tot de dienstencheque kunnen worden onderscheiden.

Variant I: het 'vrije' model

Deze variant is een model dat onderzocht is in opdracht van en de voorkeur geniet van DG-V van de Europese Commissie. In deze variant kunnen besteders (vrijwillig) de dienstencheques als deel van het loon ontvangen op basis van individuele of collectieve afspraken⁵. Daarbij wordt een fiscaal voordeel geboden door de overheid. Door besparingen op uitkeringen en aanvullende belastinginkomsten als gevolg van extra werkgelegenheid moet budgetneutraliteit worden bereikt. De diensten worden verricht door speciale, gecertificeerde ondernemingen waarbij het personeel werkt onder reguliere arbeidsvoorwaarden. Voor de uitvoering van de diensten kunnen langdurig werklozen worden ingeschakeld, maar dit

Schema. Verschillende mogelijkheden voor de aard van de diensten, besteders, dienstverleners en vormaspecten van dienstencheques

Diensten:	Besteders:	Dienstverleners:	Vormaspecten:
<ul style="list-style-type: none"> • Directe persoonlijke dienstverlening (b.v. diensten aan bewoners van bejaardenhuizen en verzorgingstehuizen, kinderopvang enz.). • Directe persoonlijke dienstverlening aangevuld met onderhoud- en reparatiediensten, cursussen en begeleiding van sportieve, culturele en vormende activiteiten. • Maatschappelijke projecten (diensten ten behoeve van de gemeenschap, uitbesteed door overheidsinstanties). • Diensten die in de marktsector slecht functioneren (b.v. diensten met lange wachttijden, slechte kwaliteit van dienstverlening enz.). • Diensten die nu voor een groot deel zwart gebeuren. • Alle arbeidsintensieve activiteiten. • Alle diensten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Alleen werknemers. • Alle inkomenstrekkers (werknemers en uitkeringsgerechtigden). • Aanvullend mogelijkheden voor overheidsinstellingen en stichtingen om dienstencheques te verwerven en te besteden. • Aanvullend mogelijkheden voor bedrijven om dienstencheques te verwerven en te besteden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering door specifieke groepen van uitkeringsgerechtigden (langdurig werklozen, laagopgeleiden enz.). • Uitvoering door uitkeringsgerechtigden. • Uitvoering door gecertificeerde ondernemingen, ten einde kwaliteit, structuur en status van de aangeboden diensten te waarborgen. • Uitvoering door gecertificeerde ondernemingen, met aanvullende restricties, zoals het in dienst nemen van een bepaald quotum kansarmen, boven een bepaalde bedrijfs-grootte. • Alle aanbieders, te weten ondernemingen, zelfstandigen en uitkeringsgerechtigden, die erin slagen voor het uitvoeren van dergelijke diensten opdrachten te verwerven. 	<ul style="list-style-type: none"> • Financiering uit sociale premies. • Geleidelijke invoering in plaats van loonsverhoging. • Financiering uit netto inkomen van de besteder. • Dienstencheque op naam of verhandelbaar. • Dienstencheque met beperkte of onbeperkte geldigheidsduur. • Toepassen van dwang bij de besteding van de cheque. • Toepassen van dwang bij de uitvoering van de diensten (uitkeringsgerechtigden). • Aanwezigheid van een bemiddelende organisatie bij de uitvoering en uitgifte van cheques.

hoeft niet. De diensten zijn beperkt tot persoonlijke dienstverlening en maatschappelijk nuttig geachte diensten, waarvoor nu geen formele markt bestaat.

Variant II: het 'verplichte aanbod'-model

Deze variant komt overeen met het model dat op dit moment functioneert in meer dan 200 Belgische gemeenten, en dat ook wel PWA-model (Plaatselijke Werkgelegenheids-Agentschappen) genoemd wordt. In dit model worden uitkeringsgerechtigden verplicht gedurende (maximaal) tien uur per week bepaalde diensten te verrichten. Via één van de plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen kan voor een laag uurtarief (tussen de f 10 en f 15) van deze diensten gebruik gemaakt worden. De uitkeringsgerechtigden mogen hiervan een deel (f 7,50 per uur) behouden. De particulier geniet tot een bepaald maximum belastingafrek. Naast persoonlijke dienstverlening aan particulieren kunnen ook diensten verricht worden voor (semi-)overheidsinstellingen. Tevens kan seizoenarbeid verricht worden voor de landbouw, mits de reguliere arbeidsmarkt daar niet in kan voorzien.

Variant III: het 'verplichte vraag'-model

In dit model (dat in het onderzoek ook wel het 'volumemodel' wordt genoemd) wordt de dienstencheque (wettelijk) opgelegd en krijgt iedere werknemer een deel van het inkomen (voorgesteld wordt 5%) uitbetaald in cheques. De bestemmingsmogelijk-

5. Vergelijkbaar met de spaarloonregeling.

heid is verbreed naar (semi-)collectieve diensten alsmede marktdiensten die nu voor een (te) groot deel zwart verricht worden, zoals kappersdiensten, schildersdiensten en tuinonderhoud. Met inachtneming van vestigings- en vakbekwaamheidseisen kunnen alle aanbieders die erin slagen een opdracht te verwerven, voor de dienstencheque werken.

Variant IV: het 'voor wat hoort wat'-model

Het 'voor wat hoort wat'-model gaat uit van een verplichte wederdienst die uitkeringsgerechtigden gedurende circa tien uur per week moeten verrichten voor het ontvangen van de uitkering. Degenen die sociale premies afdragen krijgen hiervoor dienstencheques die ze bij de uitkeringsgerechtigden kunnen besteden. Net als in variant II moet het hierbij gaan om strikt additionele diensten omdat anders verdringings-effecten optreden. In tegenstelling tot variant II staan er voor werklozen geen extra verdiensten tegenover.

Recente beleidsinitiatieven

Recent hebben diverse beleidsmakers en wetenschappers plannen ontwikkeld op het vlak van de dienstencheque, zoals minister Melkert van SZW, het VNO/NCW en de Britse econoom Snower.

Het plan-Melkert

Minister Melkert wil experimenten gaan uitvoeren met de dienstencheque, waarbij ondernemingen langdurig werklozen in dienst nemen voor de uitvoering van specifieke diensten voor particulieren. De betreffende onderneming ontvangt daarvoor aanvullend een subsidie van de overheid, zodat de diensten tegen een laag uurtarief kunnen worden aangeboden. In dit plan kunnen particulieren dienstencheques kopen, en deze alleen besteden bij ondernemingen.

Dit plan lijkt op variant I. Alleen ondernemingen komen in aanmerking voor de uitvoering van de diensten. Ook is er bij zowel vragers als aanbieders sprake van vrijwilligheid. Er zijn ook elementen die afwijken van variant I. In het plan-Melkert mag de onderneming alleen werklozen aannemen voor het verrichten van deze diensten en wordt in tegenstelling tot variant I een overheidssubsidie verleend. Daarnaast kunnen alle particulieren cheques kopen, terwijl deze in variant I alleen toegankelijk zijn voor werknemers; de financiering loopt in variant I immers via het loon van de besteders.

Het VNO/NCW-plan

In het najaar van 1994 is het VNO/NCW gekomen met een plan, waarbij specifieke, gecertificeerde ondernemingen goedkope diensten verrichten voor particulieren tegen betaling van een dienstencheque. Deze ondernemingen zouden voor dit personeel vrijgesteld moeten worden van de kosten van de wig. Het VNO/NCW heeft aan dit plan ook voorstellen gekoppeld voor de verlaging van het minimumloon.

Dit plan lijkt eveneens op variant I. Ook in dit plan is sprake van vrijwilligheid en worden de diensten uitgevoerd door (gecertificeerde) ondernemingen. Net als in variant I hoeven niet perse werklozen ingeschakeld te worden voor de uitvoering van de

diensten. Een afwijkend aspect in het VNO/NCW-plan is (net als in het plan-Melkert) dat alle particulieren in aanmerking komen voor de besteding van de cheques, terwijl in variant I sprake is van een beperkte groep. De introductie van de cheque in combinatie met de verlaging van het minimumloon is ook een nieuw element.

Plan-Snower

De Britse econoom Snower heeft voorgesteld om aan werknemers een deel van het loon te laten uitbetalen in cheques⁶. De cheques zouden belasting- en premievrij moeten worden verstrekt. Voor de ondernemingen zijn de kosten van de cheque aftrekbaar. Dit plan komt vrijwel overeen met variant III. Alleen werknemers komen voor de cheque in aanmerking en zij ontvangen verplicht een deel van het loon in cheques. De beperking in keuzevrijheid wordt 'gecompenseerd' door het feit dat de belastingvrijstelling de koopkracht verhoogt.

Beoordeling van de varianten

De varianten kunnen pas succesvol worden genoemd, als ze voldoen aan een aantal eisen, met name op het gebied van de verdringing en de uitvoerbaarheid. Voorkomen moet worden dat bestaande, florerende economische activiteiten gehinderd (verdrongen) worden door nieuwe activiteiten. Het is hetzelfde gevaar als speelt bij het opzetten van banenpools. Nog onlangs is er opnieuw voor gewaarschuwd dat het mogelijk oprekken van de begrippen additionaliteit en kansloosheid (van de deelnemers aan banenpools) ernstige gevolgen kan hebben voor de verdringing van bestaande sectoren⁷. Ook bij de dienstencheque zal dit een continu aandachtspunt moeten blijven.

Varianten dienen ook uitvoerbaar te zijn. In het bijzonder dient ervoor te worden gewaakt dat door het introduceren van complexe voorwaarden de administratieve lasten van werkgevers en andere deelnemers onnodig hoog worden opgeschroefd, waardoor de cheque contraproductief wordt⁸.

De cheque mag ook niet nadelig ingrijpen in de keuzevrijheid van bestedingsmogelijkheden (economische efficiëntie). Daarnaast dienen varianten gelijke mogelijkheden te scheppen voor de diverse deelnemers die op de markt worden toegelaten en dienen de maatregelen aanvaardbaar te zijn voor de uitvoerders van diensten, met name als het werklozen betreft die onvrijwillig worden ingezet.

Ten slotte is een belangrijk criterium de mate waarin nieuwe economische activiteiten worden gegenereerd en de werkloosheid wordt teruggedrongen.

Om de aantrekkelijkheid van de varianten vast te stellen dienen zij aan de volgende criteria te worden getoetst.

6. Zie E.J. Bomhoff in *NRC Handelsblad*, 30 januari 1995.

7. Arbeidsvoorziening, *Evaluatie van de banenpools*, tweede fase, februari 1993.

8. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, *Sociale Nota 1995*, blz. 46.

Verdringing

In variant I zullen de diensten plaatsvinden op een beperkt terrein, te weten de persoonlijke dienstverlening. De kans op verdringing van bestaande witte activiteiten is daar relatief beperkt. Dit wordt nog versterkt, doordat alleen specifieke, gecertificeerde ondernemingen als uitvoerders op deze markt zullen opereren.

In variant II kunnen de bemiddelende plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen (PWA's) toetsen of de verzoeken voor de uitvoering van diensten overeenkomen met de van te voren nauwkeurig vastgelegde lijst van diensten. Als deze toetsing goed gebeurt, zal het gevaar ook hier beperkt zijn. Wel dient te worden gewaarschuwd voor het 'paard van Troje'-effect. Hiermee wordt bedoeld dat de ontstane contacten tussen dienstverleners en besteders bij het verrichten van de diensten zouden kunnen leiden tot een betere werking van de zwarte markt. De met de additionele dienstverlening ontstane relatie kan gemakkelijk voortgezet worden in de zwarte sfeer als de besteder nog werkzaamheden heeft die buiten de bestedingsmogelijkheid van de dienstencheque vallen, of als de besteder en de dienstverlener onderling een regeling kunnen treffen die voor beiden voordeliger is dan het dienstenchequesysteem. Op deze wijze wordt het tegendeel bereikt van wat wordt beoogd.

In variant III zullen, met het oog op het bereiken van een zo groot mogelijk economisch effect, ook diensten in de marktsector, die nu veelal zwart plaatsvinden (kappersdiensten enz.), onder de cheque gaan vallen. De verdringing van de activiteiten die wel wit worden uitgevoerd, zal hier mogelijk een belangrijke rol spelen, maar de verbreding van de markt wordt in deze variant doelbewust nagestreefd. In variant IV zal vanwege het beperkte dienstenpakket het gevaar van verdringing gering zijn.

Uitvoerbaarheid

In diverse varianten zullen problemen ontstaan bij de uitvoerbaarheid. De elementen van dwang die aanwezig zijn bij de variant II, III en IV zullen ertoe leiden dat zeker een deel van de deelnemers zich niet makkelijk in het systeem zal schikken. Dit geldt met name voor variant IV waarbij werklozen zonder een duidelijke beloning een wederdienst moeten verrichten voor de uitkering. Ook in variant II zal een deel van de werklozen (langdurig werklozen) verplicht worden een bijdrage te leveren, zij het dat zij financieel gewin hebben van participatie. In variant II dienen agentschappen te worden opgericht, hetgeen omvangrijke voorbereiding en werkzaamheden met zich mee zal brengen. De opzet van het stelsel in de varianten I en III lijkt nog het meest aantrekkelijk (via werkgevers), hoewel ook daar veel nieuwe activiteiten moeten worden opgestart (administratieve lasten!).

Bestedingsvrijheid

Variant III scoort op dit vlak het meest negatief. Werknemers zullen verplicht worden een deel van hun loon aan te wenden aan diensten, die onder het etiket dienstencheque worden aangeboden. De breedte van het pakket aan diensten compenseert deze ver-

Criteria	Varianten			
	I	II	III	IV
Verdringing	++	+	-	0
Uitvoerbaarheid	+	0	0	--
Bestedingsvrijheid	+	+	-	-
Gelijke kansen	-	0	-	0
Sociale aanvaardbaarheid	+	-	-	-
Economische effectiviteit	0	+	++	+

Betekenis van de symbolen: ++ substantieel positief; + positief; 0 neutraal of geen duidelijk effect; - negatief; --zeer negatief (mogelijk prohibitief).

plichting slechts ten dele. De overige varianten kennen relatief veel bestedingsvrijheid.

Scheppen van gelijke kansen

In de varianten I en III kunnen alleen werknemers cheques kopen. Zeker in variant I, waarbij de overheid een fiscaal voordeel biedt, is sprake van discriminatie. De verplichting in variant III stelt deze bevoordeling echter in een ander daglicht. Aan de aanbiederskant creëert variant I ongelijke kansen door de keuze voor alleen gecertificeerde ondernemingen. In de varianten II en IV wordt door de keuze voor alleen werklozen die als aanbieders zullen optreden voor specifieke diensten, geen ongelijkheid gecreëerd tussen ondernemingen. In variant III mogen naast ondernemingen ook werklozen hun diensten aanbieden.

Sociale aanvaardbaarheid

Om de verschillende varianten van de dienstencheque te beoordelen op hun maatschappelijke aanvaardbaarheid zijn gesprekken gevoerd met onafhankelijke deskundigen en vertegenwoordigers van belanghebbende organisaties (werkgeversorganisaties, vakbonden, branche-verenigingen, organisaties van vrijwilligers, organisaties van werklozen enz.).

In het algemeen blijkt er een breed draagvlak te zijn voor dit type beleid van lastenverlichting. Wel bestaat bij velen twijfel of de dienstencheque het juiste middel is om deze lastenverlichting te bieden.

De varianten II en IV scoren slecht op de mate van sociale aanvaardbaarheid, zo bleek uit de gesprekken met vertegenwoordigers van de diverse organisaties. Verplichte deelname van werklozen wordt niet aanvaardbaar geacht. Dit geldt met name voor variant IV. In variant II zal de financiële vergoeding voor werklozen een deel van de pijn verzachten. De dwang die in variant III aan werknemers wordt opgelegd bij de verplichte besteding van een deel van het loon wordt ook niet aanvaardbaar geacht.

(Economische) effectiviteit

Door de verplichting die is opgelegd aan de vragers van diensten in variant III resulteert een groot effect in termen van koopkrachtige vraag en werkgelegenheid. Ook in variant IV wordt door de verplichte inschakeling van een groot aantal aanbieders een groot effect bereikt. In variant II is het effect substantieel kleiner, omdat de kring van aanbieders is ingeperkt. Variant I, ten slotte, is een variant met veel perspec-

Tabel 1. Beoordeling van varianten van de dienstencheque

tief, doordat zij financiële stimulansen biedt. Door het vrijwillige karakter ervan zal de omvang van de koopkrachtige vraag echter vooralsnog beperkt zijn.

De scores op de diverse criteria zijn in tabel 1 samengevat. De tabel laat zien dat variant III zeer positieve economische effecten genereert, maar negatief scoort op veel andere criteria. Variant IV scoort overwegend negatief. Bij de Varianten I en II bestaat een divers beeld.

Werkgelegenheidseffecten

Voor Nederland ontbreken gedetailleerde berekeningen van het werkgelegenheidseffect dat introductie van de dienstencheque zou kunnen hebben. In een Belgische studie in opdracht van de Europese Commissie en de Koning Boudewijnstichting is een schatting gemaakt van het werkgelegenheidseffect van diverse modellen van de dienstencheque⁹. Hierbij is een zogenaamde 'realistische variant' gedefinieerd, waarbij werknemers voor een bedrag van circa f 100 per maand verplicht cheques moeten kopen die belastingvrij worden verstrekt. Op grond van gedetailleerde modelberekeningen komt de studie tot de conclusie dat deze variant in België circa 67.000 nieuwe banen genereert en een budgettair overschot (Rijk plus sociale-zekerheidsfondsen) oplevert van circa f 200 miljoen.

In een andere Belgische notitie worden effecten van de Plaatselijke Werkgelegenheids Agentschappen (PWA's) geschat, die met ingang van oktober 1994 in werking zijn getreden¹⁰. Daarbij wordt voorzien dat 20.000 werklozen zullen participeren onder de vlag van de PWA's.

Met behulp van enkele aanvullende veronderstellingen zijn de Belgische uitkomsten te vertalen naar Nederland. De Belgische 'realistische' variant lijkt op onze variant III. Voor de berekening van het werkgelegenheidseffect van variant III moet worden gecorrigeerd voor de grotere werkgelegenheid in Nederland (circa 5 miljoen loontrekkenden in Nederland versus 3 miljoen in België) en de grotere netto loon-impuls. In de Belgische variant wordt gerekend met een 'loonoffer' van 2,5% van het inkomen, terwijl in variant III wordt uitgegaan van 5%. Na correctie voor deze twee factoren (en abstraherend van specifieke verschillen tussen de Nederlandse en Belgische arbeidsmarkt) kan het werkgelegenheidseffect geschat worden op circa 175.000 à 275.000 banen. Bedacht zij, dat door de fiscale vrijstelling van de aangekochte cheques de kosten van de cheques netto slechts 2% à 3% van het inkomen bedragen (afhankelijk van de belastingschijf waarin men zich bevindt).

Tabel 2. Geraamde werkgelegenheidseffecten van de vier varianten van dienstencheques

Variant I	+ 30.000 à 50.000
Variant II	+ 20.000 à 40.000
Variant III	+ 175.000 à 275.000
Variant IV	+ 100.000 à 150.000

In Variant I vindt distributie eveneens alleen via loontrekkenden plaats, maar is de aanschaf van de dienstencheques vrijwillig. Het werkgelegenheidseffect kan daardoor worden geraamd op circa 30.000 à 50.000; beduidend lager dan bij variant III.

Voor de schatting van het werkgelegenheidseffect in variant II kan worden aangesloten bij het werkgelegenheidseffect dat in België wordt gerealiseerd (circa 20.000) en het aantal aanbieders dat in Nederland kan worden gerealiseerd. Op basis hiervan kan het effect van variant II worden geraamd op 20.000 à 40.000 banen.

In variant IV bestaat de verplichting voor alle werklozen om voor een aantal uren in de week diensten te verrichten en de verplichting bij vragers om voor een bepaald bedrag cheques aan te kopen. Op basis van de aanbodcapaciteit die geleverd kan worden door circa 650.000 werkzoekenden kan het werkgelegenheidseffect voor deze variant geschat worden op circa 100.000 à 150.000 banen, waarbij rekening is gehouden met een zekere uitval van specifieke groepen werklozen.

De globale schattingen voor Nederland van het werkgelegenheidseffect van elk van de vier varianten worden in tabel 2 samengevat. Benadrukt zij dat het gaat om indicatieve schattingen, die zijn uitgedrukt in banen. Als deze uitkomsten worden geconfronteerd met het gestelde doel om een substantiële werkgelegenheidsgroei te bewerkstelligen, is de conclusie dat de varianten I en II hieraan wel een bijdrage leveren, maar veel minder dan de varianten III en IV. Variant III (en in mindere mate variant IV) kunnen een zeer substantiële bijdrage leveren aan de groei van de werkgelegenheid en het verminderen van de werkloosheid. De evidente paradox is echter dat slechts de varianten I en II maatschappelijk geaccepteerd worden. Ook de plannen van Melkert, VNO/NCW en Snower worden geconfronteerd met deze paradox.

Al met al is de conclusie dat door het introduceren van dienstencheques een substantiële bijdrage aan de bestrijding van de werkloosheid kan worden geleverd. Tegelijk moet worden beseft dat de varianten die het meest effectief zijn, bij invoering ook de meeste weerstand zullen oproepen.

**J.A. Knigge
M. Rijnbout**

9. J.F. Lebrun en L. de Selys, *De dienstencheque, een instrument voor de ontwikkeling van de dienstverlening in de directe omgeving*, 1984.

10. Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid en Gelijke kansenbeleid, *Notitie over Plaatselijke Werkgelegenheids Agentschappen*, Brussel, juni 1994.